

CÁC GIAI ĐOẠN XÂY DỰNG VÀ PHÁT TRIỂN CỦA VIỆN KHOA HỌC THỐNG KÊ

Lê Văn Duyệt

Trưởng phòng Nghiên cứu Thống kê và Tin học

Từ khi thành lập đến nay Viện Khoa học Thống kê kết hợp với các Vụ nghiệp vụ của Tổng cục Thống kê và các Cục thống kê tỉnh, thành phố tiến hành nghiên cứu hàng trăm đề tài khoa học các loại. Trong đó có 4 đề tài cấp Nhà nước, còn lại là đề tài cấp Tổng cục và cấp cơ sở. Trong đó thời kỳ 1981-1985 đã

thực hiện được 2 đề tài cấp Nhà nước và 107 đề tài cấp Tổng cục và cấp cơ sở; thời kỳ 1996-2000 thực hiện được 25 đề tài khoa học cấp Tổng cục và trên 45 đề tài khoa học cấp cơ sở.

Trên cơ sở lịch sử phát triển của đất nước nói chung và của Viện nói riêng, công tác nghiên cứu khoa học có thể được

chia thành ba giai đoạn. Giai đoạn thứ nhất là từ năm 1976 – 1986, giai đoạn trước đổi mới của đất nước. Giai đoạn thứ hai là từ năm 1986-1991, giai đoạn đất nước trong thời kỳ đầu đổi mới và giai đoạn thứ ba là từ năm 1991-2000. Giai đoạn này đất nước đã có được những thành tựu đáng kể của công cuộc đổi mới.

I. CÔNG TÁC NGHIÊN CỨU KHOA HỌC Ở GIAI ĐOẠN THỨ NHẤT (1976-1986)

Đặc điểm nghiên cứu khoa học ở giai đoạn này là tự học hỏi tìm hiểu để xây dựng nền móng ban đầu. Các cán bộ khoa học cũng như nghiệp vụ vừa làm việc vừa học hỏi để nghiên cứu, kinh phí dành cho công tác nghiên cứu khoa học hầu như chưa có gì. Tuy bối cảnh như vậy, song nhiều semine khoa học vẫn được tổ chức và nhiều báo cáo khoa học đã có chất lượng tốt. Giao lưu khoa học giữa các cán bộ nghiên cứu trong Viện và trong Tổng cục với nhau cũng như giữa các cán bộ của Viện với các cán bộ nghiên cứu của các cơ quan nghiên cứu khác được chú trọng. Nét chung của tất cả các đề tài đều hướng tới mục tiêu giải quyết các vướng mắc về mặt nghiệp vụ cũng như cải tiến công tác nghiệp vụ của ngành như:

* Nghiên cứu cải tiến và hoàn thiện các phương pháp hạch toán thống kê.

* Nghiên cứu cải tiến hệ thống các chỉ tiêu thống kê và phương pháp tính các chỉ tiêu thống kê đó.

* Nghiên cứu cải tiến các phương pháp thu thập thông tin thống kê.

* Nghiên cứu cải tiến các phương pháp phân tích và dự báo thống kê.

* Nghiên cứu cải tiến các phương pháp xử lý và truyền đưa số liệu thống kê.

* Nghiên cứu cải tiến tổ chức bộ máy thống kê.

Các đề tài khoa học có giá trị ở thời kỳ này là:

Đề tài cấp Nhà nước

- Từng bước hoàn thiện hệ thống thông tin thống kê nhà nước (mã hiệu 48 05 05)

- Phân tích, đánh giá và dự báo mức sống dân cư đến năm 2000 (mã hiệu 70 01 01 04)

Các đề tài khác trong phạm vi của Tổng cục

- Nghiên cứu cải tiến phương pháp hạch toán trong HTX nông nghiệp trong điều kiện khoán sản phẩm

- Nghiên cứu cải tiến phương pháp điều tra chọn mẫu năng suất lúa trong điều kiện khoán sản phẩm đến nhóm và người lao động.

- Nghiên cứu và áp dụng các phương pháp dự đoán ngắn hạn trong lĩnh vực thống kê công nghiệp.

- ...

Thành công của công tác nghiên cứu khoa học ở thời kỳ nghiên cứu này là một số kết quả nghiên cứu của một số đề tài trong giai đoạn này đã được đưa vào ứng dụng thực tế. Ví dụ, phương pháp điều tra chọn mẫu năng suất lúa. Hơn thế nữa, nhờ thành công trong công tác nghiên cứu, nên giai đoạn này đã tổ chức được hai hội nghị khoa học (một là vào tháng 10/1980 và một là vào tháng 11/1986) với sự tham gia của rất nhiều nhà khoa học của các trung tâm nghiên cứu lớn của đất nước và của các bộ, các ngành.

II. CÔNG TÁC NGHIÊN CỨU KHOA HỌC Ở GIAI ĐOẠN THỨ HAI (1986-1991)

Thời kỳ 1986-1991 là thời kỳ đầu của đổi mới đất nước. Cơ chế quản lý mới đang

hình thành. Đối với các cán bộ nghiên cứu của Viện thì đây là thời kỳ đã tích lũy được kinh nghiệm nghiên cứu. Mặt khác, các đề tài nghiên cứu bắt đầu có kinh phí đều đặn. Sự thay đổi của đất nước bắt đầu làm thay đổi nhu cầu cũng như quan niệm về thông tin thống kê. Với lý do đó các đề tài nghiên cứu khoa học ở thời kỳ này tập trung chủ yếu vào lĩnh vực hoàn thiện các hệ thống chỉ tiêu thống kê, phương pháp hạch toán và thu thập thông tin cho các chỉ tiêu thống kê. Một số đề tài đáng chú ý ở giai đoạn này là:

- Đề tài cấp Nhà nước

- Nghiên cứu cơ sở lý luận và thực tiễn để hoàn thiện hệ thống thông tin thống kê nước ta trong cơ chế quản lý mới (Đề tài 98A.05.03)
- Nghiên cứu tin học hóa hệ thống thông tin thống kê công nghiệp (Đề tài 48A.01.02)

- Đề tài cấp Tổng cục

- Nghiên cứu kinh nghiệm tiến hành tổng điều tra dân số của các nước.
- Xây dựng phương án thu thập, tổng hợp thông tin thống kê xuất nhập khẩu.
- Hoàn thiện hệ thống chỉ tiêu thống kê vận tải Việt nam.
- Nghiên cứu mối quan hệ giữa báo cáo định kỳ và điều tra chuyên môn.
- ...

Ở thời kỳ này, kết quả nghiên cứu của một số đề tài đã được đưa ra ứng dụng trong thực tế. Ví dụ như kết quả của đề tài "Nghiên cứu kinh nghiệm tiến hành tổng điều tra dân số của các nước" đã được đưa vào ứng dụng trong khâu chuẩn bị cho Tổng Điều Tra Dân Số 1989,... và một số đề tài khác.

III. CÔNG TÁC NGHIÊN CỨU KHOA HỌC Ở GIAI ĐOẠN THỨ BA (1991-2000)

Đặc điểm cơ bản của thời kỳ này là nghiên cứu kết hợp chặt chẽ với ứng dụng. Các đề tài được xây dựng trên cơ sở nhu cầu thực tế của ngành. Trong bối cảnh đất nước thực sự đổi mới nhu cầu thông tin về mặt kinh tế xã hội cũng đổi mới theo. Mặt khác, trong giai đoạn này Việt Nam cũng hòa nhập mạnh mẽ với quốc tế do vậy nhu cầu so sánh quốc tế cũng tăng lên. Các đòi hỏi đó khiến ngành thống kê cũng phải đổi mới để bắt kịp với sự thay đổi của đất nước. Các đề tài nghiên cứu khoa học thời kỳ này tập trung chủ yếu vào các lĩnh vực sau:

- Nghiên cứu ứng dụng hệ thống phân ngành kinh tế quốc dân theo tiêu chuẩn quốc tế.
- Nghiên cứu ứng dụng hệ thống phân loại nghề nghiệp theo tiêu chuẩn quốc tế.
- Nghiên cứu ứng dụng hệ thống phân loại hàng hoá xuất nhập khẩu theo tiêu chuẩn quốc tế.
- Xây dựng từ chuẩn thống kê.
- Xây dựng hệ thống chỉ tiêu thống kê môi trường Việt nam.
- Ứng dụng hệ thống tài khoản quốc gia vào công tác thống kê cân đối ở nước ta (chuyển đổi hệ thống MPS sang hệ thống SNA).
- Ứng dụng phương pháp SNA để lập tài khoản thu nhập và chi tiêu ở Việt nam.
- Nghiên cứu lựa chọn phương pháp và một số chỉ tiêu đáp ứng yêu cầu so sánh quốc tế.
- Nghiên cứu xây dựng phương án điều tra tiềm lực khoa học công nghệ.
- Nghiên cứu ứng dụng phương pháp điều tra chọn mẫu trong công tác thống kê.

- Xác định nội dung và khả năng đáp ứng yêu cầu thông tin thống kê của ban thư ký ASEAN ở nước ta.

- Nghiên cứu ứng dụng hệ thống SPSS trong xử lý và phân tích số liệu thống kê.

- Nghiên cứu và hoàn thiện công tác lưu trữ và ứng dụng tin học vào quản lý, khai thác tài liệu lưu trữ của cơ quan Tổng cục Thống kê theo hướng hiện đại hóa.

- ...

Kết quả nghiên cứu của một số đề tài ở thời kỳ này đã và đang được đưa vào ứng dụng thực tế như: Đề tài phân ngành kinh tế quốc dân theo tiêu chuẩn quốc tế; Đề tài "Phân loại nghề nghiệp theo tiêu chuẩn quốc tế"; Đề tài "Từ chuẩn thống kê"; Đề tài "Ứng dụng hệ thống tài khoản quốc gia vào công tác thống kê cân đối ở nước ta"; Đề tài "Nghiên cứu phương pháp điều tra chọn mẫu trong công tác thống kê";...

IV. MỘT VÀI SUY NGHĨ VỀ CÔNG TÁC NGHIÊN CỨU TRONG NGÀNH THỐNG KÊ

Công tác nghiên cứu khoa học thống kê có lúc sôi nổi, có lúc trầm lắng, song luôn luôn theo sát được định hướng ban đầu đã đặt ra và luôn luôn theo sát với nhiệm vụ đồng thời đã có những đóng góp nhất định trong sự đổi mới công tác của ngành thống kê. Các đề tài nghiên cứu đã được triển khai theo các hướng cơ bản sau đây:

Xây dựng các hệ thống chỉ tiêu thống kê

Các chỉ tiêu thống kê giữ vai quan trọng trong công tác thống kê. Nó phản ánh nhu cầu thông tin về kinh tế, xã hội của Nhà nước. Việc chuẩn hóa hệ thống các chỉ tiêu cũng như các thuật ngữ thống

kê là một đòi hỏi khách quan. Mặt khác, tình hình kinh tế xã hội luôn thay đổi và Việt Nam ngày càng hòa nhập vào cuộc sống của các cộng đồng quốc tế, do vậy hệ thống chỉ tiêu thống kê cũng phải thay đổi sao cho phù hợp với tình hình mới. Hướng nghiên cứu này đã đáp ứng được một phần nhu cầu của ngành.

Tổ chức điều tra thu thập thông tin thống kê

Tổ chức điều tra thu thập thông tin thống kê luôn là chủ đề hấp dẫn cho nhiều đề tài nghiên cứu khoa học. Lý do dễ thấy là nó là công cụ để có được các thông tin thống kê khác nhau. Ngay từ khi mới được thành lập, Viện đã rất chú trọng tới việc nghiên cứu các phương pháp thu thập thông tin khác nhau. Các phương pháp được đề cập tới bao gồm nghiên cứu điều tra toàn diện và nghiên cứu điều tra chọn mẫu. Trong thời kỳ đổi mới phương pháp điều tra chọn mẫu được chú trọng nhiều hơn nhằm đáp ứng nhu cầu ngày càng tăng về thông tin của Nhà nước. Đây là sự chuyển biến nhanh nhạy kịp thời của công tác nghiên cứu.

Phân tích và dự báo thống kê

Nghiên cứu về phân tích và dự báo thống kê cũng là một lĩnh vực được Viện Khoa học Thống kê quan tâm ngay từ khi mới được thành lập. Trong những năm gần đây đã có nhiều đề tài nghiên cứu ở hướng này. Đặc biệt vào đầu năm 2001 chúng ta đã tổ chức thành công Hội nghị khoa học chuyên đề về phân tích thống kê. Trong Hội nghị này đã nghe nhiều báo cáo và tham luận của đội ngũ cán bộ khoa học trong và ngoài ngành đánh giá thực trạng công tác phân tích thống kê trong thời gian qua và thảo luận các phương hướng nhằm đẩy mạnh hơn công tác này trong những năm tới.